

MILAN KUNDERA

ŞAKA

Can Modern

Şaka, Milan Kundera

Çeviri: Zehra Gençosman

Žert

© 1967, Milan Kundera

© 1990, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1990

14. basım: Nisan 2024, İstanbul

Bu kitabın 14. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak resmi: © Milan Kundera

Baskı ve cilt: BPC Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş.

Cevizlik Mah. Hüsreviye Sk. Erşen İş Hanı No:15 Kat:3-38

Bakırköy-İstanbul

Sertifika No: 48745

ISBN 978-975-07-2665-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

MILAN KUNDERA

ŞAKA

ROMAN

Çeviri

Zehra Gençosman

♥can

Milan Kundera'nın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Ayrılık Valsi, 1988

Gülüşün ve Unutuşun Kitabı, 1988

Jacques ile Efendisi, 1994

Saptırılmış Vasiyetler, 1994

Yavaşlık, 1995

Kimlik, 1998

Bilmemek, 2001

Gölünesi Aşklar, 2002

Roman Sanatı, 2002

Perde, 2006

Bir Buluřma, 2010

Kayıtsızlık şenliği, 2015

Varolmanın Dayanılmaz Hafıflığı, 2015

Yaşam Başka Yerde, 2015

MILAN KUNDERA, 1929'da Brno, Bohemya'da, bugünkü Çekoslovakya'da doğdu. Burjuva bir ailede yetişti. Saygın bir müzikolog babası Ludvík Kundera aynı zamanda Brno Üniversitesi rektörüydü. Kundera müzikolojinin yanı sıra Prag'daki Charles Üniversitesi'nde sinema, edebiyat ve estetik eğitimi aldı. 1948'de dönemin pek çok entelektüel gibi büyük bir heyecanla komünist partiye katıldı. 1950'de bireyci eğilimleri nedeniyle partiden ihraç edildi ancak 1956'dan sonra partiye yeniden katıldı. 1958-1968 yılları arasında yazdığı öykülerden oluşan *Gülünesi Aşklar*'la ünlendi. 1967'de Stalinizmi ele aldığı ilk romanı *Şaka'yı* yayımladı. Bunun ardından sırasıyla *Yaşam Başka Yerde* (1969), *Ayrılık Valsi* (1972) ve *Gülüşün ve Unutuşun Kitabı* (1979) geldi. 21 Ağustos 1968'deki Sovyet işgalinden sonra, başarısızlıkla sonuçlanan Prag Baharı'nın sivri isimlerinden biri olarak ülkesindeki konumunu kaybetti ve kitaplarının basımı yasaklandı. 1975'te Fransa'ya göç etmesine izin verildi, 1979'ta Çek vatandaşlığından çıkarıldı. Kalıcı olarak Fransa'ya yerleştikten sonra Fransızca yazmaya başladı. Hatta 1980'lerde, önceki eserlerinin Fransızca çevirilerini gözden geçirme işini üstlendi. 1981'de Fransız vatandaşı oldu. En çok satan romanı *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* (1984) sinemaya uyarlandı. 1986'da *Roman Sanatı'nı* yayımladı, onu *Ölümsüzlük* (1990), *Saptırılmış Vasiyetler* (1993), *Yavaşlık* (1995), *Kimlik* (1998), *Bilmemek* (2000), *Perde* (2005) ve *Kayıtsızlık Şenliği* (2014) kitapları takip etti. Eserleri kırktan fazla dilen çevrildi. Kundera, 2023'te Paris'te öldü.

ZEHRA GENÇOSMAN, 1926'da Ankara'da doğdu. Yükseköğrenimini Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde tamamladı. Bugüne kadar dilimize kazandırdığı kitaplar arasında Nina Berberova'nın *Kara Acı*, Christopher Isherwood'un *Hoşçakal Berlin*, Milan Kundera'nın *Şaka*, Gündüz Vassaflın İngilizce kaleme aldığı *Cehennem Övgü: Gündelik Hayatta Totalitarizm*, Jack Lynn'in *Öğretmen*, Ernle Bradford'un *Barbaros Hayrettin*, Dolores Ibarruri'nin *Faşizmi Ezeceğiz* ve Régis Debray'ın *Che'nin Günlüğü* adlı yapıtları sayılabilir. 2014'de İstanbul'da öldü.

I

Ludvík

Böylece, nice yıllar sonra, kendimi doğduğum kentte buldum. Çocukluk, sonra yumurcaklık, sonra delikanlılık çağında binlerce kez içinden geçtiğim geniş meydana ayakta durmuş, hiçbir heyecan duymuyordum; tersine, demir başlıklı bir atlıya benzeyen ve damların üzerinden bakan bir çan kulesinin egemen olduğu bu meydanın, bir kışlanın geniş talim alanını anımsattığını, eskiden Macarların ve Türklerin saldırılarına karşı bir kale görevi üstlenmiş bu Moravya kentinin askerî geçmişinin, meydanın yüzüne onulmaz bir çirkinlik damgası vurduğunu düşünüyordum.

Yıllar boyunca hiçbir şey beni doğduğum kente çekmeyi başaramamıştı; giderek yabancılaştığını ve bunun da doğal olduğunu söyledim kendi kendime. On beş yıldır başka yerde yaşıyordum; burada bazı tanıdıklarım var ki onlardan kaçınmayı yeğliyorum, annem de ilgilenmediğim yabancı bir mezarlıkta gömülü. Aslında kendi kendimi aldatıyordum. Benim ilgisizlik dediğim, gerçekte öfkeden başka bir şey değildi; bunun nedenlerini bilmiyordum. Çünkü bu kentte de iyi ve kötü şeyler başıma gelmişti, tıpkı öteki kentlerde olduğu gibi, ama her şeye karşın bir hınç duyuyordum; yolculuğum sırasında bunun bilincine varmıştım. Beni buraya getiren işi, her

şey bir yana, Prag'da da pek güzel yerine getirebilirdim, ama bunu doğduğum kentte uygulama fırsatı bana dayanılmaz derecede çekici geldi. Salt, basit ve gülünç bir iş söz konusu olduğu için. Böylece, alaycı bir biçimde buraya, geçmiş zaman üzerine yapmacıklı bir hayıflanma duygusunun etkisi altında gelmiş olma kuşkusundan beni kurtarmış oluyordu.

Gece için önceden ayrırtılan odamın bulunduğu otelin sokağına girmek için arkamı dönmeden önce, bu sevimsiz meydanı, bir kez daha alaycı bir gözle süzdüm. Resepsiyondaki görevli, tahta armuttan sapı olan anahatarı uzattı ve "İkinci kat," dedi. Oda pek çekici değildi; duvara bitişik bir yatak, ortada küçük bir masa, tek sandalye, yatağın yanında maundan yapılma aynalı, iddialı bir tuvalet masası, kapının yanında da minicik bir lavabo. Çantamı masanın üzerine koydum, pencereyi açtım. Burası, bir avluya ve otele, pis ve çıplak sırtlarını dönmüş evlere bakıyordu. Pencereyi kapattım, perdeleri indirdim, biri kırmızı, öbürü mavi başlıklı iki musluğu olan lavaboya yaklaştım. Her iki musluğu da denedim. İkisinden de aynı derecede soğuk su akıyordu. Masayı gözden geçirdim, bir şişe ile iki bardağa ancak yer vardı. Zaten ancak bir kişi masadan yararlanabilirdi, çünkü odada başka sandalye yoktu. Masayı yatağa doğru iterek yatağın üzerine oturmayı denedim, ama yatak çok alçaktı, masa ise yüksekti; üstelik içine çöktüğünden, sandalye görevini yerine getirmek şöyle dursun, kendi görevini yapacağı bile kuşkuluydu. Yumruklarımın üzerine abandım; sonra yatağın üzerine uzandım, yatak örtüsünü ve çarşafı kirletmekten kaçınarak, çoraplı ayaklarımı dikkatle kaldırdım. Şilte, gövdemin ağırlığının altında çukurlaştığından, bir hamak ya da dar bir mezarın içine uzanmış gibiydim. Bu yatağı bir başkasının benimle paylaşacağını düşünmek olanaksızdı. Sandalyeye oturdum,

bakışlarım aydınlıkta saydamlaşan perdelerle takılı, düşünmeye başladım. O anda, koridordan ayak sesleri ve konuşmalar duydum; bir erkekle bir kadın çene çalıyordu. Konuşmaları anlaşılıyordu: Evinden kaçan Petr adlı birinden ve küçüğü şımartan Klára Teyze adlı aptal bir kadından söz ediyorlardı; sonra yuvasında dönen bir anahtar sesi, bir kapının açılışı ve bitişik odada konuşmayı sürdüren sesler işitildi. Kadının iç çekişlerini duydum (evet, iç çekişleri bile bana kadar geliyordu). Bir de adamın, Klára'ya haddini bildirme kararını duydum.

Ayağa kalktım, kararımı vermiştim; ellerimi yeniden lavaboda yıkadım, havluyla kuruladım ve nereye gideceğimi tam olarak kestiremeden otelden ayrıldım. Bildiğim tek şey, salt otel odamın yetersizliği yüzünden, tüm yolculuğumun (ki oldukça uzun ve yorucu bir yolculuktu) başarısını tehlikeye atmak istemiyorsam eğer, en ufak bir istek duymasam bile, buradaki bir dostumu gizlice görmek zorundaydım. Gençlik çağımdan kalma tüm yüzleri hızla kafamdan geçirdim; amacım, aynı zamanda onları kendimden uzaklaştırmaktı, çünkü benden beklenen gizli görev, onları görmediğim bunca yılın üzerinden bu insanlarla dikkatli bir köprü kurmaya zorluyordu beni; bu da hoşuma gitmiyordu. Birden, burada, bir zamanlar kendisine bir iş sağladığım ve kendisini tanıdığım kadarıyla, onun da bana sırasında böyle bir hizmette bulunmaktan mutluluk duyacağını bildiğim birini anımsadım. Bu tuhaf bir kişiydi, ahlak anlayışı da kendine özgüydü. Huzursuz, kararsız bir kişiliği vardı. Bildiğim kadarıyla, karısı yıllar önce ondan ayrılmıştı; kocasının, kendisi ve oğluyla birlikte olmasın da nerede olursa olsun yaşamayı yeğlemesi yüzünden. Onun yeniden evlenmiş olabileceği düşüncesi beni korkutuyordu şimdi. Çünkü böyle bir durum, benim isteğimin yerine getirilmesini zorlaştıracaktı. Hızla hastaneye yollandım.

Bu hastane, geniş bir bahçeye serpiştirilmiş bir yapı ve pavyonlar topluluğundan oluşuyordu; giriş kapısına bitişik küçük danışma bürosuna girdim, masanın arkasında oturan görevliye bana viroloji bölümünü bağlamasını rica ettim; görevli, masanın kenarında duran telefonu bana doğru itti ve “Sıfır iki!” dedi. Sıfır ikiyi çevirdim; Doktor Kostka’nın birkaç saniye önce oradan ayrıldığını, çıkışa doğru gittiğini öğrendim. Doktoru kaçırmamak için büyük kapının yanındaki bir banka yerleştim, mavi beyaz çizgili hastane giysileri içinde ortada dolaşan adamları dalgın dalgın seyretmeye koyuldum, birden onu gördüm: Düşünceli, uzun boylu, zayıf, görünüşüne önem vermeyen, sempatik kişiliğiyle karşımdaydı; ta kendisi. Banktan kalktım, onu itip kakmak istercesine karşısına dikildim; bana hoşnutsuz bir bakış yöneltti, ama aynı anda beni tanıdı ve kollarını açtı. Şaşkınlığının sanki mutluluğa dönüştüğü izlenimini edindim; beni böyle içtenlikle karşılayışı bana büyük bir sevinç verdi.

Ona, yaklaşık bir saat önce, önemsiz bir iş için buraya geldiğimi, burada yaklaşık iki gün kalacağımı anlattım. O da bana hemen ilk ziyaretimin onda bıraktığı sevinçli şaşkınlıktan söz etti. Birdenbire, hiçbir çıkarım olmadan, salt onu görmek için gelmediğime hayıflandım. Ona sorduğum soru (neşeli bir tavırla yeniden evlenip evlenmediğini sordum) içten bir ilgiyi yansıtıyordu sözde; oysa aşağılık bir hesaptan kaynaklanıyordu aslında. Bana hâlâ yalnız olduğunu söyleyince sevindim. Birbirimize anlatacak pek çok şeyimiz olduğunu belirttim. O da bunu doğruladı; ama ne yazık ki yeniden hastaneye dönmek, akşamüstü de bir araba tutup kentten ayrılmak zorunda olduğundan, bana ancak bir saatten biraz fazla bir zaman ayırabileceğini üzüntüyle bildirdi.

“Siz burada oturmuyor musunuz?” diye sordum, korkuyla. Aslında burada oturduğunu, yeni bir blokta kü-

çük bir stüdyosu olduğunu, ama “yalnız yaşamanın üzücü” olduğunu söyledi. Anlattığı kadarıyla, Kostka’nın buraya yirmi kilometre uzaklıkta bir başka kentte, öğretmenlik yapan ve iki odalı bir apartman dairesinde oturan bir nişanlısı vardı. “Onun evine mi taşınacaksınız?” dedim. Bana, bir zamanlar ona sağladığım bu işten daha ilginç bir işi başka yerde zor bulabileceğini, buna karşılık, nişanlısının da burada bir yer bulmakta güçlük çekeceğini belirtti. Bürokrasinin zorluklarını, bir erkekle bir kadının birlikte yaşamalarını kolaylaştırmanın olanaksızlığını (aslında, sevinçle) kınadım. “Tasalanmayın, Ludvik,” dedi dostum, tatlı bir hoşgörülle. “Öyle sandığımız kadar dayanılmaz bir şey değil bu! Tabii, yolculuk benim için masraflı oluyor, zamanımı da alıyor, ama böylelikle yalnızlığım bozulmuyor, ben de özgürlüğümü korumuş oluyorum.”

“Neden özgürlüğe böylesine bir ihtiyaç duyuyorsunuz?” diye sordum. “Peki, ya siz?” dedi. “Ben kızların peşinden koşturup duruyorum,” diye yanıtladım. “Kadınlar için değil, kendim için gerekli bana özgürlüğüm,” dedi ve ekledi: “Bakın, gitmeden önce bana da uğrayın.” Benim istediğim de buydu zaten.

Hastane bölgesinden çıktıktan biraz sonra yeni apartman bloklarının sıralandığı bir yere geldik. Bunlar, yan yana dizilmiş, tozlu bir topraktan fıskırmış uyumsuz yapıları. Ne çimen ne kaldırım ne de yol vardı görünürde. Göz alabildiğince uzanan, geniş ve dümdüz tarlaların sınırında, hüznü bir dekor oluşturuyorlardı. Bir kapıdan girdik, daracık bir merdivenden çıktık (asansör çalışmıyordu), üçüncü katta durduk. Kapıdaki isimliğin üzerinde Kostka adını gördüm yeniden. Antreden salona geçince büyük bir hoşnutluk duydum. Geniş ve rahat bir divan odanın bir köşesini kaplamıştı; onun dışında küçük bir masa, bir koltuk, büyük bir kitaplık, bir pikap ve bir radyo vardı.

Kostka'ya odasını övdüm ve banyoyu sordum. "Öyle lüks falan değil," dedi; gösterdiğim ilgiden hoşnuttu. Beni antreye götürdü, banyoya oradan geçiliyordu. Küveti, duşu ve lavabosuyla küçük ama çok hoş bir banyoydu. "Bu güzel apartman dairesini görünce, aklıma bir şey geldi," dedim. "Yarın öğleden sonra ve akşam ne yapıyorsunuz?"

"Ne yazık ki," diye şaşkınlıkla özür diledi, "yarın, uzun bir işgünü olacak, ancak yedi sularında eve dönebilirim. Peki, akşam boş değil misiniz?"

"Belki akşam boş olabilirim," diye yanıtladım, "ama ondan önce, yarın öğleden sonrası için bana stüdyonuzu ödünç veremez misiniz?"

Sorum onu şaşırttı, ama (onun yeterince istekli davranmadığını düşüneceğimden korkuyormuş gibi) hemen, "Tabii, seve seve, kullanabilirsiniz," dedi. Bu isteğimin nedenlerini öğrenmeyi düşünmediğini belirtme çabasıyla hemen ekledi: "Yer bulmakta güçlük çekerseniz, bugünden başlayarak geceyi burada geçirebilirsiniz, çünkü ben ancak yarın sabah dönebileceğim, hatta yarın sabah da değil, çünkü doğru hastaneye gideceğim."

"Yok, gereksiz bu. Gece oteldeyim. Sorun şu: Otel odası oldukça sevimsiz, yarın öğleden sonra ise rahat ve şirin bir yere ihtiyacım var. Tabii, yalnız olmayacağım."

"Evet," dedi Kostka, hafifçe başını eğerek, "anlıyorum." Biraz sonra, "Size bir iyilik yapabildiğim için mutluyum," dedi ve ekledi: "Tabii, bu gerçekten bir iyilik olacaksa."

Bu konuşmadan sonra, küçük masanın yanında yerimizi aldık (Kostka kahve hazırlamıştı), divanın üstüne oturarak bir süre gevezelik ettik. (Divanın sertliğini, içine geçmediğini ve gıcırdamadığını sevinçle saptadım.) Kostka, hastaneye dönmek zorunda olduğunu belirtti. Evle ilgili bazı bilgiler vermek için acele ediyordu: Ban-

yo musluğunu sonuna dek sıkı sıkı çevirerek kapatmak gerekiyordu; sıcak su, alıştığımızın tersine, soğuk su işaretleli musluktan akıyor, pikabın fişi divanın altında duruyor, küçük dolabın içinde de yeni açılmış bir şişe votka bulunuyordu. Bundan sonra, bana iki anahtar takılı bir anahtarlık verdi; apartman kapısının ve stüdyonun anahtarlarını gösterdi. Yaşamım süresince sayısız yataklarda yattığımdan, anahtarlara karşı özel bir saygı geliştirmiştim. Şimdi de bu anahtarları sessiz bir sevinçle cebime indirdim.

Kostka, ayrılmadan önce, stüdyosunun bana “gerçekten güzel bir şey” sağlayacağını umduğunu söyledi. “Evet,” dedim, “bana güzel bir yıkım gerçekleştirmemi sağlayacak.”

“Yıkımların güzel olabileceğine inanıyor musunuz?” dedi Kostka. Ben de için için güldüm, çünkü (tatlılıkla söylenen, ama kavgacı bir biçimde tasarlanan) bu sorunun ardından, Kostka’nın, on beş yıl önce, ilk karşılaşmamız sırasındaki sempatik ve aynı zamanda komik olan gerçek kişiliğini yeniden anımsadım. Onu yanıtladım:

“Tanrı’nın sonsuz yolu üzerinde ilerleyen sakin bir kulu olduğunuzu ve yıkımlardan söz edilmesinden hoşlanmadığınızı biliyorum, ama ne yapabilirim; ben Tanrı’nın yapıcı kullarından biri değilim. Üstelik, Tanrı’nın yapıcı kulları eğer bu dünyada, gerçek duvarları olan yapılar kuruyorlarsa, bizim yol açtığımız yıkımların onlara zarar verme olasılığı çok az. Oysa duvar yerine her yerde ancak dekorlar görüyorum gibi geliyor bana. Dekorların yıkımı ise çok yerinde bir şey.”

Belki dokuz yıl önce, ayrıldığımız yerde bulmuştuk kendimizi yeniden; aramızdaki anlaşmazlık şimdi mecazi bir anlam kazanmıştı, çünkü onun temelini biliyorduk ve yeniden o noktaya dönme zorunluluğunu duymuyorduk; değişmediğimizi birbirimize yineleme gereğini du-

yuyorduk sadece. Her ikimiz de hâlâ eskisi gibi birbirimizden farklıydık. Şunu belirttim ki, Kostka'nın benden farklı oluşunu seviyordum ve onunla bu yüzden tartışmaktan zevk alıyordum, çünkü böylece, buradan her geçişimde, gerçekte kim olduğumu ve ne düşündüğümü doğrulayabiliyordum. Kostka, kendi konusundaki tüm kuşkularımı yok etmek için beni yanıtladı:

“Biraz önce söyledikleriniz kulağa hoş geliyor. Ama, söyleyin bana: Kuşkucu olduğunuza göre, dekoru duvardan ayırt etmenizi sağlayan bu güveni nereden buluyorsunuz? Alay ettiğiniz bu hayallerin, gerçekten de hayal olduklarından kuşkuya düştüğünüz olmadı mı hiç? Ya aldanıyorsanız? Ya bunlar gerçek değerlerse ve siz de bu değerleri yıkan bir kişiyiseniz?” Sonra ekledi: “Yıkılan bir değer ve maskesi kaldırılan bir hayal eşit derecede acınasıdır, birbirlerine benzerler; onları karıştırmaktan daha kolay bir şey yoktur.”

Kentin öbür ucundaki hastaneye gidecek olan Kostka'ya eşlik ederken, cebimin dibindeki anahtarlarla oynuyordum.

Kendi gerçeğine beni inandırmayı nerede ve ne zaman olursa olsun, şimdi bu yeni mahallenin engebeli alanında bile sürdürmeyi denemekten kaçınmayacak olan bu eski arkadaşımın yanında kendimi iyi hissediyordum. Kostka, yarın bütün gece birlikte olacağımızı biliyordu tabii. Onun için felsefeyi bırakarak sıradan konulara geçti. Yarın akşam yedide döndüğünde, onu evinde bekleyeceğime kendini inandırmıştı (onda başka anahtar yoktu zaten). Bana, gerçekten başka bir şeye ihtiyacımın olup olmadığını sordu. Yüzümü yokladım ve göze hoş gelmeyen bir sakalım olduğundan, berbere uğramaktan başka bir işim olmadığını söyledim. “Pekâlâ,” dedi Kostka, “sizi güzelce tıraş etmelerini sağlayacağım!”

Kostka'nın bu önerisini reddetmedim ve beni küçük

bir berber salonuna götürmesine razı oldum. Üç aynanın önüne yerleştirilmiş üç büyük döner koltukta, başları arkaya eğik, yüzleri köpük içinde adamlar oturuyordu. Beyaz gömlekle iki kadın, müşterilerin üzerine doğru eğilmişti. Kostka, onlardan birine yaklaştı, kulağına bir şeyler fısıldadı; kadın, elindeki tıraş bıçağını bir havluya kurularak ve dükkânın arka tarafına doğru seslendi. Beyaz gömlekle bir genç kız görüldü, koltuğunda terk edilmiş oturan müşteriyle ilgilenmeye başladı, bu arada Kostka'nın konuştuğu kadın, hafifçe başını eğerek beni selamladı, eliyle boş koltuğa oturmamı işaret etti. Kostka ile el sıkışarak vedalaştıktan sonra, ben de koltuğa yerleşip başımı arkaya yasladım. Bunca yıldır yüzümü seyretmekten hoşlanmadığım için önümdeki aynaya bakmaktan kaçındım, gözlerimi yukarı diktim, bakışlarımı kireç baneli tavandaki lekeler arasında dolaştırdım.

Gömleğimin yakasının altına beyaz bir havlu yerleştiren kadın berberin parmaklarını boynumda hissettiğim zaman bile gözlerimi tavandan ayırmadım. Biraz sonra kadın benden bir adım uzaklaştı; artık masat üzerinde bilenen usturanın gidip gelmesinden başka bir ses duymaz olmuştum; mutlu bir kaygısızlık içinde uyuştum kaldım. Biraz sonra, yanaklarımın üzerinde, yüzümü kremleyen nemli parmakların dolaşışını hissettim.

Birden, bu durum bana tuhaf ve kuraldışı görüldü: Benim için bir hiç olan, benim de kendisi için bir hiç olduğum bir yabancı beni tatlı tatlı okşuyordu. Kadın biraz sonra tıraş fırçasıyla köpüğü yüzüme yaymaya başladı. Bana sanki artık yerimde oturmuyormuşum da lekeler serpiştirilmiş beyaz bir boşlukta yüzüyormuşum gibi geldi. Sonra (dinlenme ânında bile düşünceler insana rahat vermediklerinden olacak) usturayı bileyen kadına tümüyle teslim edilmiş, savunmasız bir kurban olduğumu düşledim birden.

Gövdem boşlukta eridiğinden ve ben salt parmakların devindiği yüzümü duyumsadığımdan, bu yumuşak ellerin, başımı sanki hiçbir gövdeye bağlı değilmiş gibi tuttuğunu, döndürdüğünü ve okşadığını hayal ediyordum. Kafam, sanki başlı başına bir nesneydi. Öyle ki, bitişik masada bekleyen kesici alete, kafamın bu güzel özerkliğine bir anda son vermekten başka bir iş kalmamıştı artık.

Sonra okşamalar durdu, kadın berberin benden uzaklaştığını ve tıraş bıçağını gerçekten yakaladığını duydum. Kendi kendime (düşüncelerim oyunlarını sürdürüyordu) kafamın hâkimi olan bu sevecen cellatın gerçek görünümünü öğrenmek zorunda olduğumu düşündüm. Gözlerimi tavandan ayırarak aynaya baktım. Şaşkınlıktan donakaldım. Eğlenmek için sürdürdüğüm bu oyun birden tuhaf bir gerçeğe dönüştü. Aynada benim üzerime eğilen bu kadını tanıyormuşum gibi geldi bana: Bir eliyle kulakmememi tutuyor, öteki eliyle yüzümdeki köpüklü sabunu özenle kazıyordu. Onu izlerken, biraz önce şaşkınlıkla saptadığım kimliği yavaş yavaş dağılıyor ve gözden yitiyordu.

Sonra lavabonun üzerine eğildi, iki parmağıyla tıraş bıçağının üzerinden sabun köpüklerini sıyırdı, doğruldu ve koltuğumu hafifçe döndürdü; bakışlarımız bir an karşılaştı ve ben yeniden o olduğunu sandım! Kuşkusuz, bu yüz biraz farklıydı, sanki ablasının yüzüymüş gibi, rengi solmuş, grileşmiş ve biraz çökmüştü, ama onu ilk kez gördüğümünden bu yana on beş yıl geçmişti! Bu süre içerisinde zaman onun gerçek yüz çizgileri üzerine aldatıcı bir maske geçirmişti, ama Allah'tan bu maskenin iki deliği vardı. Bu deliklerin arasından onun gözleri, benim bir zamanlar tanıdığım gerçek gözleri bana yeniden bakabiliyordu. Ama biraz sonra sahne yeniden bulanıklaştı: Bir başka müşteri salona girdi, benim arkamdaki bir sandalyeye

yerleşti ve sırasını beklemeye koyuldu; çok geçmeden benim berberimle konuşmaya başladı; yazın güzel geçtiğinden ve kent kıyısında yapılmakta olan yüzme havuzundan söz etti; kadın onu yanıtlıyordu (zaten önemsiz olan sözlerinden çok ses tonuna dikkat ediyordum). Birden bu sesi tanımadığımı saptadım; kaygısız, ilgisiz, neredeyse bayağı, bana tümüyle yabancı bir ses tonuydu bu.

Şimdi avuçlarının arasında sıkarak yüzümü yıkıyordu ve ben (bu yabancı sese karşı) o kadın olduğuna yeniden kendimi inandırıyordum; on beş yıl sonra ellerinin yüzüme değmesini, beni yeniden okşamasını anımsıyordum; beni uzun uzun, sevecenlikle okşuyordu. (Bunun okşama değil de, yıkama olduğunu tümüyle unutmuştum.) Bu arada, bana yabancı gelen sesiyle, müşterinin artan gevezeliklerini yanıtlamaktan da geri kalmıyordu, ama ben sese inanmayı reddediyor, ellerine güvenmek istiyordum; onu ellerinden tanımakta direniyordum; onların tatlı dokunuşundan, o olup olmadığını ve beni tanıyıp tanımadığını anlamaya çalışıyordum.

Biraz sonra, bir havlu alarak yanaklarımı kuruladı. Geveze, kendi anlattığı bir şakaya, gürültülü bir kahkahayla kendi güldü. Berberimin gülmediği dikkatimi çekti. Adamın kendisine söyledikleri pek de ilgisini çekmiyor olacaktı. Bu beni kaygılandırdı, çünkü böylelikle beni tanıdığını ve bu durumun onu için için heyecanlandırdığını kanıtlamış oluyordu. Koltuğumdan kalkar kalkmaz onunla konuşmaya karar verdim. Kadın, boynumdaki havludan beni kurtardı. Ayağa kalktım. Yelegimin iç cebinden beş kronluk bir banknot çıkardım. Onunla konuşabilmek, ona ilk adıyla seslenmek için bakışlarımızın yeniden karşılaşmasını bekledim, ama o ilgisizce başını çevirdi, yabancı bir tavırla çabucak parayı aldı, öyle ki, kendi kurduğu hayallere inanan bir deli olduğumu sandım ve ona tek bir söz söyleme cesaretini bile bulamadım.

Ludvik, bir süredir uzak düştüğü kız arkadaşı Marketa'dan mektup alır. Marketa, hayatından memnun olduğunu ve Batı'da devrimin pek yakında gerçekleşeceğini yazmaktadır. Kendisini özlemediği için Marketa'ya kızan Ludvik, bir kartpostalın arkasına, "İyimserlik, insanlığın afyonudur! Sağlıklı ruh, hıyarlıktan başka bir şey değil. Yaşasın Troçki!" yazarak kıza gönderir. Ludvik'in "şaka" olsun diye yazdığı bu üç cümle, hem Komünist Parti'den hem de üniversiteden atılmasına, toplumdaki dışlanmasına yol açacaktır...

Milan Kundera'nın ilk romanı *Şaka*, sosyalist Çekoslovakya'nın alaycı bir eleştirisiydi. Bir süre sonra Kundera'nın tüm yapıtları –*Şaka*'nın Jaromil Jireš tarafından yapılan sinema uyarlaması dahil– yasaklandığı gibi, kendisi de yurttaşlıktan çıkarılacaktı. *Şaka*'nın ilk yayımlanışından bu yana neredeyse yarım yüzyıl geçti. Zamanında politik göndermelerle öne çıkan bu çarpıcı aşk ve intikam romanı, bugün de, her kalıcı yapıt gibi, insan varoluşunun evrensel temalarına ışık tutmayı sürdürüyor.

#ilkroman #hiciv #komünizm #çekoslovakya #yasaklı #bilim

Kapaklı deseni: Milan Kundera

 can

can yayinlari.com | [f](#) | [t](#) | [v](#) can yayinlari

roman

ISBN 978-975-07-2665-1

9 789750 726651